

**SZÁLLÁSI ÁRPÁD:
UNGVÁRNÉMETI TÓTH LÁSZLÓ (1788–1820),
EGY KÜLÖNÖS MEDIKUSKÖLTŐ KAZINCZY KÖRÉBŐL**

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai,
Gazda István vezetésével.**

Ungvárnémeti Tóth Lászlót (1788–1820) Weöres Sándor fedezte fel nekünk a rangrejtve írott 'Psyché' c. remekművében. Rangrejtve, mert a mitológiai nevű hölgy pajzán verseit maga Weöres költötte utolérhetetlen posztkonzsenialitással. Psyché, azaz Lónyai Erzsébet gyermekkori játszópajtása, később támogató barátja, barátnője és költőtársa volt ennek a tragikus sorsú medikuspoétának, akit a nagy Kazinczy megkülönböztető tiszteletű barátságával tüntetett ki, aki görögül és magyarul egyaránt nagyszerűen verselt, két értékes-érdekes kötet maradt utána és orvossá avatása előtt halt meg Bécsben, fiatalon. Weöres kötetében az Ungvárnémeti Tóth-féle költeménybetétek eredetiek, de nem „orvosközpontúak”, ám bennünket ezek érdekelnek elsősorban. Epigrammáiból pedig valóságos kis orvostanári panoptikum állítható össze. Még egyszer aláhúzzuk: ezeket a verseket párhuzamosan írta ógörögül és „újmagyarul”, hiszen költői nyelvünk alapos pallérozása esik az ő korára, Kazinczy és Csokonai Vitéz idejében.

Ungvárnémeti (másutt Ungvár-Németi) Tóth László 1788. február 17-én született a Borsod megyei Kistokajon, apja lelkész volt. Közel esett Sárospatak, egy papfinak nem volt nehéz iskolát és pályát választani, kivált ha a családi ösztönzés is besegített. 22 esztendőskorában már a híres kollégium tanára, különösen a poétika és a lingvisztika iránt tanúsított rendkívüli fogékonyságot. A klasszikus nyelveket hamar elsajátította, ezek azonban iskolai tantárgyak voltak, „ércnél maradandóbb” emlékei az ókornak, de gyakorlati használhatóságban ugyancsak korlátozottak.

A hatalmas Habsburg-birodalom talán egyetlen összetartó ereje (az abszolutizmuson kívül) a német nyelv volt, a fiatal tanár felismerte, hogy beszédet tanulni és tanítani lehetőleg nem könyvből kell. A költő (mert ekkor már verselt) mint kotlós a csibéket, maga köré gyűjtötte diákjait, és átmentek a nem távoli Eperjesre magolás nélkül szemelgetni kultúrkörünk legfontosabb idegen nyelvéből. A haszon kétszeresnek bizonyult. Szép szókinccsel tértek vissza a színmagyar Patakra, a professzor ugyanakkor megismerkedett Széphalom irodalom-püspökével, Kazinczy Ferencével. Az ismeretségből barátság lett, a barátságból levelezés, a levelezésből irodalomtörténet.

Eperjesen lett szerelmese a görög irodalomnak Carlowsky tanár úr könyvtárának köszönhetően. Pataki tanártársai nem nézték jó szemmel ezt az elkülönülő kiemelkedést, természete sem lehetett valami türelmes, a súrlódások elkerülhetetlenek voltak. Ha egy személy száll szembe a többséggel, mindig ő húzza a rövidebbet. Ungvárnémeti Tóth László 1814-ben nem éppen barátságos búcsút mondott a híres kollégiumnak, sőt az egyházi pályának is. Pestre ment, és beiratkozott az orvosi fakultásra. Saját bevallása szerint nagy szerepe volt ebben egy öreg eperjesi orvosnak, Krieger doktornak. A sárospataki papokat ezzel még jobban felingerelte, s ahol tehették, támadták.

1816 nevezetes esztendő rövid életében. Letette alapvizsgáit, vallást változtatott, és megjelent az első verseskötete. Időmértékes ódái a fiatal Berzsenyre emlékeztetnek, pontosabban Horatius hatására. Csakhogy ő nem Maecenas dicsőségét zengi, hanem pl. Cseresnyés Sándor barátját, akivel jóban-rosszban együtt voltak. Azét a Cseresnyés Sándorét, aki később Veszprém megye tisztiorvosa lett, és Vörösmarty Mihály szűkebb köréhez tartozott. Meg Révai Miklósét, és Kazinczyét:

„Hogy rosszul ne beszélj, olvasd a' Révay könyvét;
Hogy szépen szólhass, erre Kazinczy tanít.”

– írta intően.

Vallásváltoztatása nem volt kompenzáló pápistaság, bizonyíték rá a XXII. epigrammája, amelyben így ír a protestáns polihisztorról: „Páriz-Pápaít én úgy nézem, mint egy ereklyét!” Valamely meggyőződésről a barátság kedvéért sem mondott le. A híres-hírhedt Mondolatvitában (Somogyi Gedeon kontra Kazinczy) főleg Pápai-Páriz szótárára támaszkodva foglalt állást a nagyon tisztelt széphalmi Mester ellen a 'Glossák' című kolligátumában, ami nem jelenti, hogy nem volna neológ, legalábbis versei ezt bizonyítják, csak a végletektől idegenkedett. A magyar nyelvben oly sok *e* magánhangzó az akkori nyelvészeket is foglalkoztatta. Ungvárnémeti ugyanazt ajánlja, mint Révai, s amit a nép ösztönösen tesz, néha *ö*, máskor *ü*, avagy *i* betűket tűzdel a rengeteg *e* helyébe.

A másik nevezetes dátum az 1818-as esztendő. Betöltötte a 30. életévét, átment Bécsbe a medicina befejezésére, és megjelent a második, most már kétnyelvű kötete 'Ungvárnémeti Tóth László Görög Versei' címmel. Ódáihoz prózai kommentárt is csatolt. Például a VI. ódában olvasható: „Pest, a' szép tudomány Pannoni műhelye”, magyarázatául felsorolja a következő neveket: Révai, Winterl, Mitterpacher, Kitaibel, Tolnai, Kelemen, Fejér, Bene, Albert, Lenhossék, Schuster, Stáhly stb., „mind olyan tudós Fők, kikkel a' Külföld is dicsekedhetnék”. Külön méltatja gróf Széchényi Ferencet, a Nemzeti Múzeum megalapítóját. Benét, Stáhlyt, Winterl Jakabot egy-egy ódával tiszteli meg, de némely külföldre is sor kerül. Így Burdach, Hildebrand, Oken, bécsi tanárai közül a szülész Boer:

„Zeusznak bábáskodva Hephaest nagy bajjal ugratta
A' bölcs Szüzet elő, Boer az asszonyokat,
Bölcsen bábáskodva, nagyon könnyíteni tudja:
Hátra Hephaest! Bécsnek Boere érdemesebb”,

továbbá a szemész Beer, aki „Sok szemről, mint Asklipiosz, a' hájogot elosztá”. Költeményei különböző lapokban is napvilágot láttak, így a Pozsonyban megjelenő 'Magyar Kurír' és a 'Tudományos Gyűjtemény' irodalmi melléklete, a 'Szépliteraturiai Ajándék' hasábjain, amelyet akkor Szemere Pál, Kazinczy pesti „képviselője” szerkesztett. Írt latin verseket, poétai leveleket Czinke Ferenc egyetemi tanárhoz, Révai Miklós utódjához, jegyzeteket a görög líráról, mindezeket 1830 augusztus utolsó napjáig. Szinnyi szerint orvossá avatása előtt „koleraféle bajban” halt meg.

Kazinczy a csodálatát iránta versben fejezte ki. Lónyai-Weöres fiktív visszaemlékezése szerint a különös medikus-költő nemi betegségben is szenvedett, ami nem elképzelhetetlen. A lényeg azonban a mű, amely a gazdag magyar líra történetében is egyedülálló jelenség. Ez a hellaszi áhítat Pindaros nyelvén, berzsenyis ódáiban, szimonidészi epigrammákban. Egy medikus tollából, aki meghalt, mielőtt orvossá avatták volna. Másfélszáz év után azonban feltámadt, hála Weöres Sándor kifogyhatatlan költői leleményességének.